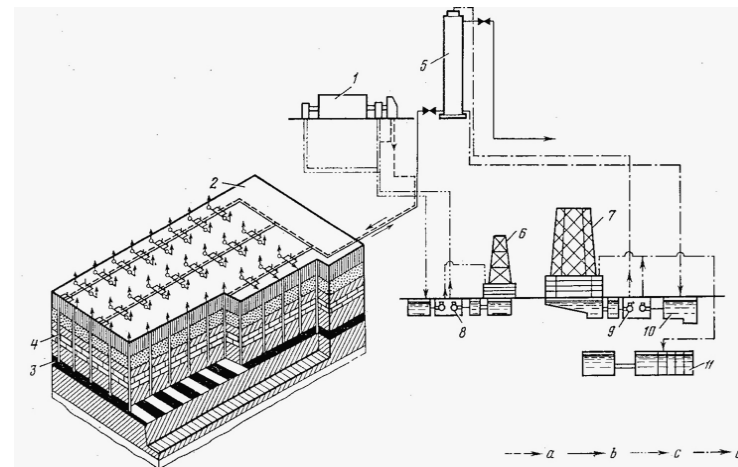

UWARUNKOWANIA GEOLOGICZNE EKSPLOATACJI OTWOROWEJ I PODZIEMNEGO ZGAZOWANIA WĘGLA

Prof. dr hab.. inż. Marek Nieć
Katedra Geologii Złóżowej i Górniczej AGH

**METODY OTWOROWE STOSOWANE SĄ DO
EKSPLOATACJI LICZNYCH KOPALIN.**

**DOSTARCZAJĄ ONE WIELU DANYCH ODNOŚNIE
UWARUNKOWAŃ GEOLOGICZNYCH W JAKICH
MOGĄ BYĆ STOSOWANE EFEKTYWNIIE I**

BEZPIECZNIE

Metody eksploatacji otworowej

Sposób eksploatacji		Złoża	Przestrzeń poeksploatacyjna
Ługowanie	masowe, bezpośrednie	sól kamienna sole potasowe	Wolna, częściowo zapełniona materiałem nierozpuszczalnym
	selektywne chemiczne,	rudy metali (uranu, miedzi, niklu)	porowaty szkielet skalny
Wytapianie	selektywne	siarka	kawernisty, nietrwały szkielet skalny
Wygrzewanie	selektywne	łupki bitumiczne	porowaty szkielet skalny
Rozmywanie	masowe	bursztyn	teoretycznie wolna, zapełniana przez skały nadkładu
		piaski szklarskie	
Zgazowanie	masowe	węgle	teoretycznie wolna, częściowo zapełniona materiałem płonnym i nadkładowym

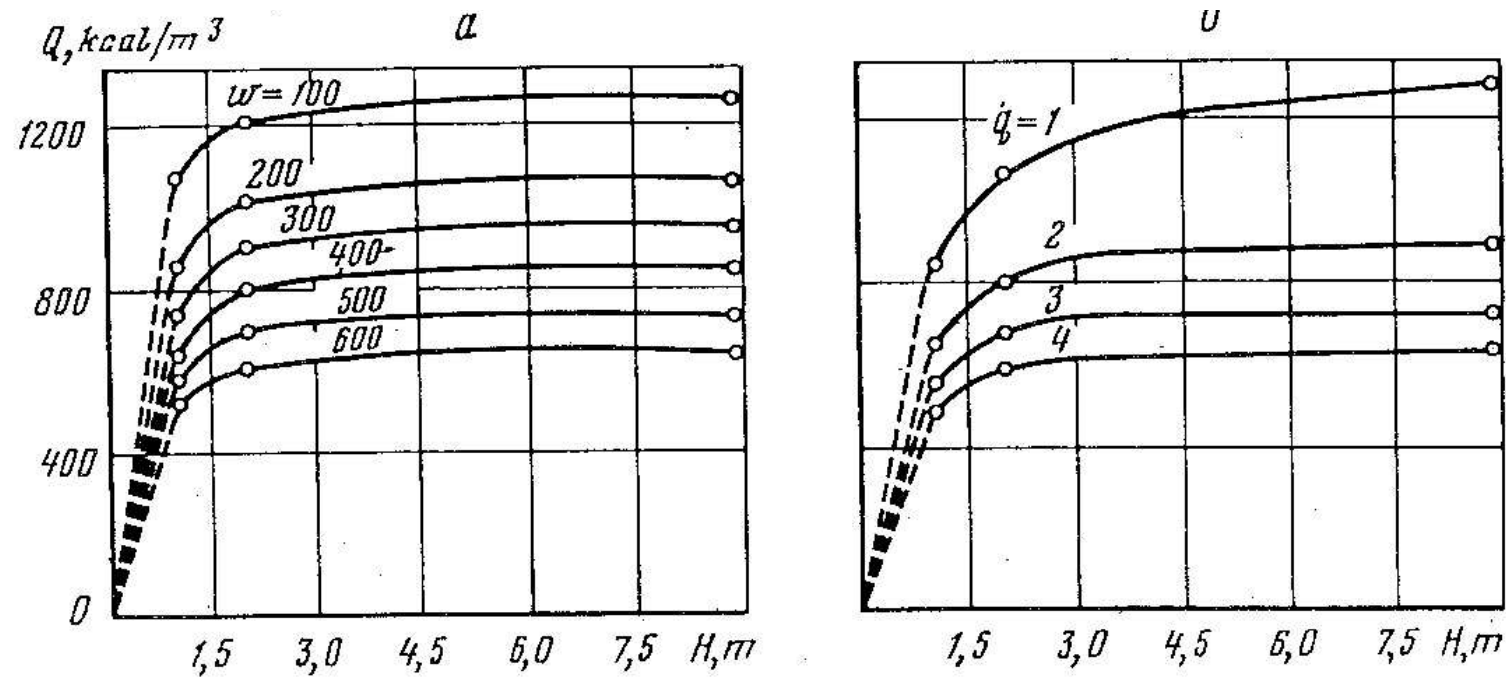

Warunek konieczny: izolacja od otoczenia

Typ złoza	Złoza	Warunki izolacji	
		w profilu	bocznej
Szczelne	Soli	naturalna i filary bezpieczeństwa	
	Siarki w czapach wysadów solnych	naturalna	
Otwarte bocznie	Siarki pokładowe	naturalna	sterowna przez odprowadzenie wody grzewczej lub ekranowanie
	Rud metali		sterowana przez odprowadzanie roztworów roboczych
	Łupków bitumicznych		naturalna przez ograniczony zasięg oddziaływania eksploatacji
	Węgla		
Otwarte	Bursztynu	niezbędna izolacja lub akceptowanie zniszczenia powierzchni terenu w wyniku rozmywania skała nadkładu	naturalna przez ograniczony zasięg oddziaływania eksploatacji
	Węgla	niezbędna izolacja	naturalna przez ograniczony zasięg oddziaływania eksploatacji
	Rud metali	niezbędna izolacja	

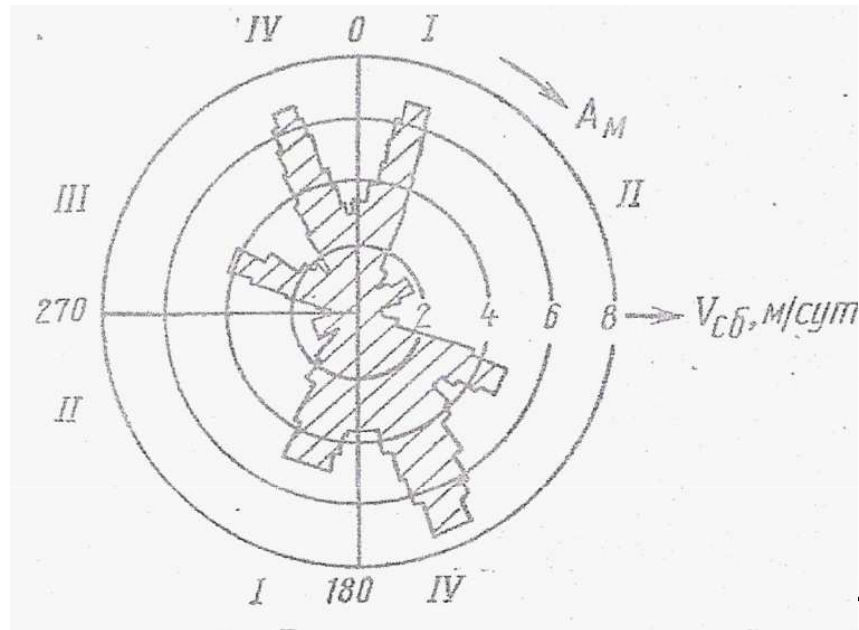
**Czynniki geologiczne wpływające na bezpieczeństwo
oraz efekty eksploatacji otworowej
i podziemnej gazyfikacji węgla**

Czynniki geologiczne		Zagrożenia	Przeciwdziałanie	Uwagi
Budowa i właściwości skał nadkładu	Cechy litologiczne, parametry fizyczno-mechaniczne	możliwość nieciągłych deformacji powierzchni, i przestrzeni przyotworowej (zniszczeń otworów)	dobre rozpoznanie odpowiednie sterowanie eksploatacją	przeobrażenia termiczne nadkładu bezpośredniego („erdbrandy”)
	Zaburzenia tektoniczne			
Szczelność nadkładu	Poziomy wodonośne	możliwość migracji gazów do powierzchni, zanieczyszczenie wód podziemnych (związki organiczne), możliwość wdarć wody i kurzawki do przestrzeni roboczej	izolacja poziomów wodonośnych	może wykluczyć możliwość podejmowania eksploatacji
	Zaburzenia tektoniczne		dobre rozpoznanie tektoniki	
Zawodnienie złoża i skał podłożowych		utrudnienia w prowadzeniu eksploatacji lub jej uniemożliwienie	odwodnienie	wzrost kosztów eksploatacji
Niejednorodność budowy złoża	Zaburzenia tektoniczne	naruszenie ciągłości złoża nieregularny rozwój przestrzeni eksploatacyjnej	dobre rozpoznanie tektoniki, odpowiednie sterowanie eksploatacją	ograniczenie stopnia wykorzystania złoża
	Przerosty skał płonnych	ograniczony rozwój przestrzeni eksploatacyjnej	dobre rozpoznanie złoża, odpowiednie sterowanie eksploatacją	
	Wymycia	naruszenie ciągłości złoża ograniczony rozwój przestrzeni eksploatacyjnej		
Mięszkość złoża	Duża >10 m	duże osiadania powierzchni	monitoring osiadań, odpowiednie prowadzenie eksploatacji, podsadzanie przestrzeni poeksploatacyjnej	
	Zawartość składników szkodliwych (S, P, N, metale)	nieregularne osiadania powierzchni		
Jakość węgla	Zawartość składników szkodliwych (S, P, N, metale)	zanieczyszczenie atmosfery produktami spalania (SO ₂ , NO _x , Hg i inne)	dobre ujmowanie produktów spalania i ich oczyszczanie	efektywność eksploatacji
	Skład petrograficzny, zawartość popiołu, wilgotność			

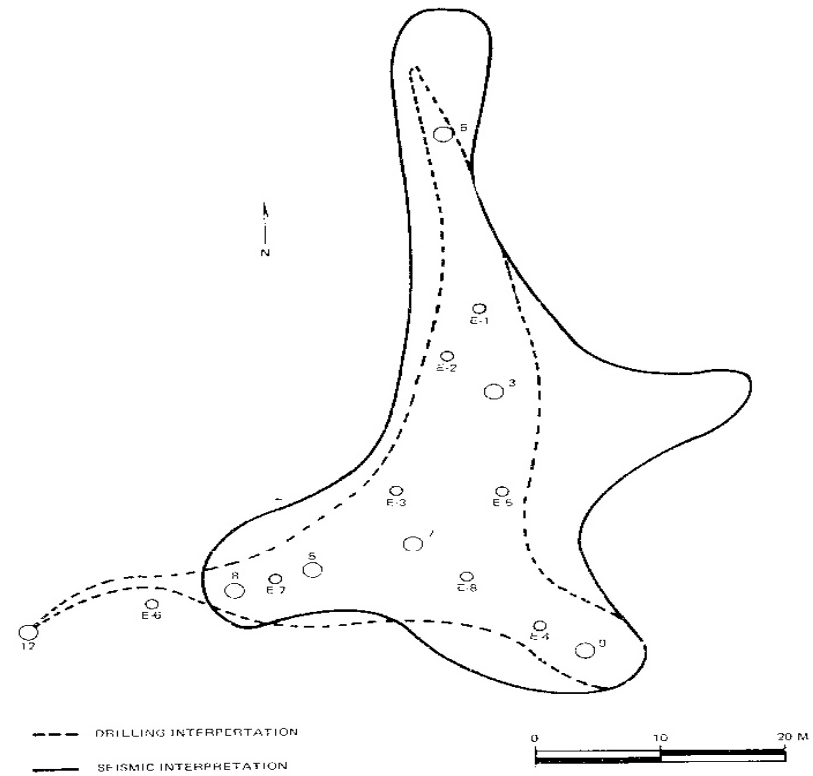
Zależność wartości opałowej gazu od miąższości złoża (H , m),
wilgotności węgla (w , g/m³) i dopływu wody (q , m³/t)

Szybkość propagacji eksploatacji w zależności od kierunku spękań

Hanna Field
Wyoming USA

Granice strefy wypalanej

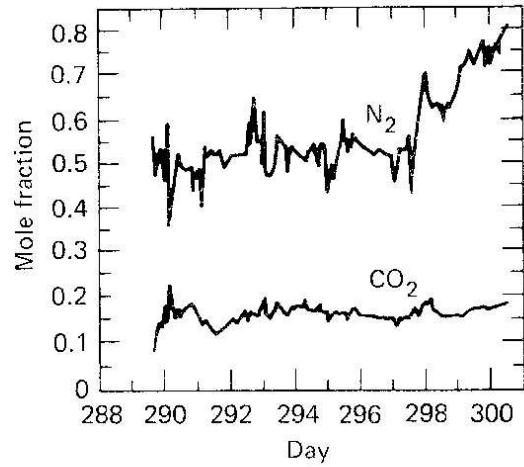

Fig. 7 Dry-gas mole fraction of N_2 and CO_2 in product gas.

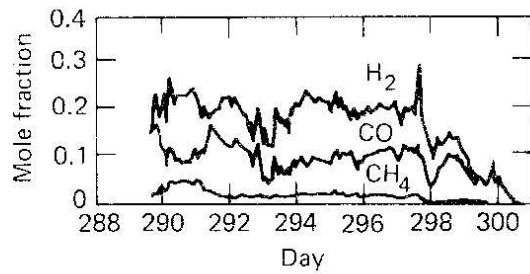

Fig. 8 Dry-gas mole fraction of H_2 , CO , and CH_4 in product gas.

Hoe Creek
Basen Powder River USA

23

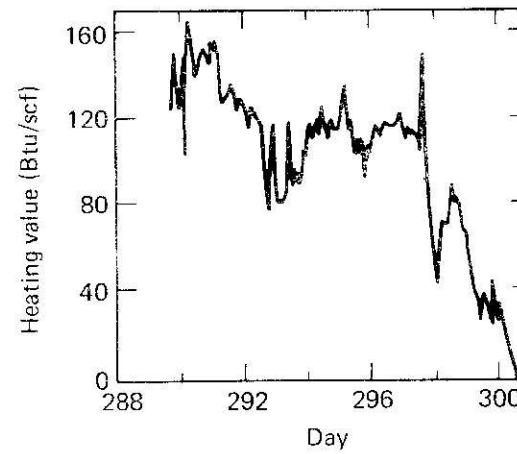

Fig. 6 Dry gas heating value during gasification.

Kryteria wyboru złóż do podziemnego zgazowania:

Minimalna grubość nadkładu	100 m
Minimalna odległość od warstw wodonośnych (głównych) w nadkładzie z zasobami dynamicznymi	40 m
Optymalna głębokość	400 – 1200 m
Minimalna miąższość złoża	2 m

Szczególne wymagania odnośnie dokładności rozpoznawania i dokumentowania złóż węgla:

- warunków hydrogeologicznych złoża
nadkładu
- budowy nadkładu
- tektoniki
- formy i budowy wewnętrznej złoża

Złoże węgla	Etap rozpoznania	Metody rozpoznania				
		Wiercenia	Badania geofizyczne	Badania hydrogeologiczne	Badania inżyniersko-geologiczne	Badania jakości kopaliny
Brunatnych	wstępne	pełno rdzeniowe	grawimetryczne, (sejsmiczne)	wstępne	wstępne	szczegółowe
	szczegółowe	pełno rdzeniowe		szczegółowe	szczegółowe	
	eksploatacyjne	pełno rdzeniowe w serii złożowej				
	poeksploatacyjne	pełno rdzeniowe	grawimetryczne	sprawdzające	sprawdzające	
Kamiennych	wstępne	pełno rdzeniowe	sejsmiczne	wstępne	wstępne	szczegółowe
	szczegółowe uzupełniające	rdzeniowane w serii złożowej		szczegółowe	szczegółowe	
	eksploatacyjne	rdzeniowe w serii złożowej				
	poeksploatacyjne	rdzeniowe w serii złożowej częściowo pełnordzeniowe	Grawimetryczne	sprawdzające	sprawdzające	

Gęstość wierceń (odległości między otworami rozpoznawczymi):

Węgiel brunatny: 100-150m

Węgiel kamienny: ok. 500 m

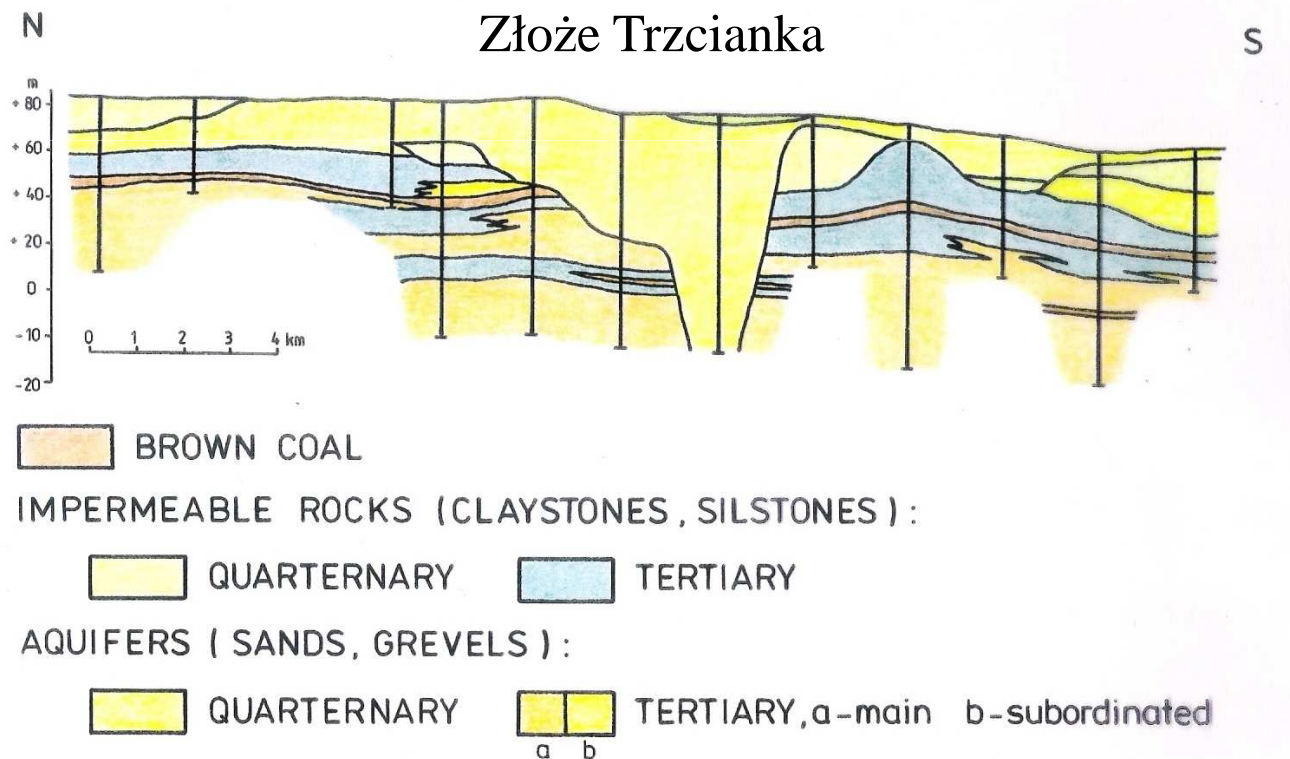
Metody eksploatacji węgla brunatnego

Cecha złoza		Eksploatacja		
		Podziemna	Odkrywkowa	Otworowa (gazyfikacja)
Mięszkość złoza		Co najmniej kilkanaście m	do 200 – 300 m, stosunek N/Z do 12	Co najmniej 100 m, 40 m skał wodonieprzepuszczalnych nad złożem
Rodzaj nadkładu		Spoiste lub zwięzłe, zapewniające stateczność wyrobisk	Skały mało zwięzłe, łatwe do urabiania	Skały wodonieprzepuszczalne
Tektonika			Złoża poziomo ułożone lub o małym nachyleniu, w niewielkim stopniu zaburzonym prze z uskoki	Mały stopień zuskokowania
Warunki hydrogeologiczne		Spodziewane dopływy wody i zagrożenia wodne dające się opanować dostępnymi środkami technicznymi	Spodziewane dopływy wody dające się opanować dostępnymi środkami technicznymi	Małe zawodnienie złoza i skał podłożowych; złoże izolowane od powierzchni i skał wodonośnych w nadkładzie
Oddziaływanie na powierzchnię		Osiadania poeksploatacyjne	Wyrobiska odkrywkowe wymagające zagospodarowania i rekultywacji	Osiadania poeksploatacyjne, zagrożenia możliwością emisji trujących gazów
Wykorzystanie zasobów złoza	bilanso- wych	Do 80 %	Ok. 95 %	Ok. 80 %
	przemys- łowych	30 – 50 %	Ok. 80 %	50 – 70 %

Ze względu na wymagania
racjonalnego wykorzystania zasobów złóż jako składnika
środowiska przyrodniczego
złóża dostępne dla eksploatacji odkrywkowej **nie**
powinny być przeznaczane
do podziemnej gazyfikacji

Warunki eksploatacji polskich złóż węgla brunatnego są trudne

ze względu na występowanie warstw wodonośnych w nadkładzie, w rozcięciach erozyjnych (wymyciach) i poniżej złoża

Ministerstwo Środowiska (NFOŚiGW) -
Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN

Określenie potrzeb w zakresie badań poszczególnych grup kopalni (2008 r.)

Niezbędne są:

Badania możliwości niekonwencjonalnych sposobów eksploatacji i wykorzystania węgla.

Zagadnienie praktycznie nie badane.

- 1. Ocena możliwości wykorzystania węgla do zgazowania i upłynniania**
  - a. Określenie wymagań stawianych węglom do zgazowania i upłynniania**
  - b. Analiza stanu znajomości jakości węgla z poszczególnych złóż do tych celów oraz określenie zasadności i kierunków badań uzupełniających**
- 2. Określenie warunków geologicznych niezbędnych dla podziemnego zgazowania węgla i możliwości stosowania tej metody eksploatacji**
- 3. Ocena możliwości podziemnego zgazowania węgla w znanych złóżach na podstawie analizy istniejących danych o złóżach**

Niezbędny jest:

spełnienie wymagań **formalnych** (zgodnie z przepisami Prawa geologicznego i górniczego), dla podjęcia prac praktycznych dotyczących podziemnej gazyfikacji:

- właściwy wybór złoża kwalifikującego się do gazyfikacji,
- uzyskanie koncesji na:
  - dobre rozpoznanie geologiczne wybranej części złoża dla przeprowadzenia gazyfikacji testowej,
  - przeprowadzenie gazyfikacji testowej, jako elementu rozpoznania złoża.